

Jardar Seim:

PREKEN i høymessen i Frogner kirke søndag 18. mai 2014 (5. søndag i påsketiden), med markering av grunnlovsjubileet i gudstjenesten

TEKSTER

1. lesning: Hosea 14, 5-9: *Jeg vil lege deres forfall*

2. lesning: Rom. 11, 13-20: *Du er podet inn blant grenene*

Evangelietekst: Joh. 15, 1-8: *Det sanne vintre*

I dag markerer vi grunnlovsjubileet her. Noe *foredrag* om grunnloven skal det likevel ikke bli, det er ikke naturlig i en gudstjeneste, selv om jeg vil berøre grunnloven flere ganger – det er vel derfor sokneprest Paul Nome har invitert meg til prekestolen. Jeg takker ham for tilliten. Men jeg er altså bedt om å holde en *preken* over en tekst som ble uttalt av Jesus kort tid før han ble henrettet på korset. *Vi* møter denne teksten nesten 2000 år seinere i et grunnlovsjubilerende Norge. Kan teksten og jubileet kaste litt lys over hverandre? La oss reise oss og lytte til hva evangelisten Johannes skriver i det 15. kapittel:

Jeg er det sanne vintre, og min Far er vinbonden. Hver grein på meg som ikke bærer frukt, tar han bort, og hver grein som bærer frukt, renses han så den skal bære mer. Dere er alt rene på grunn av det ordet jeg har talt til dere. Bli i meg, så blir jeg i dere. Slik som greinen ikke kan bære frukt av seg selv, men bare hvis den blir på vintreet, slik kan heller ikke dere bære frukt hvis dere ikke blir i meg. Jeg er vintreet, dere er greinene. Den som blir i meg og jeg i ham, bærer mye frukt. For uten meg kan dere ingen ting gjøre. Den som ikke blir i meg, blir kastet utenfor som en grein og visner. Og greinene blir samlet sammen og kastet på ilden, og de brenner. Hvis dere blir i meg og mine ord blir i dere, be da om hva dere vil, og dere skal få det. For ved dette blir min Far æret, at dere bærer mye frukt og blir mine disipler.

De to orienteringspunktene jeg nevnte først, bibelteksten og grunnloven, kan suppleres med et tredje, det at vi befinner oss på Frogner. Og kanskje et fjerde: Håper han ikke prater for lenge. Vel, den som holder ut, får se.

La meg starte med *Frogner*, som i 1814 lå på landet, utenfor bygrensen. I dag er det storbyens lydbilde som møter oss her. Men *noen* lyder avviker fra den jevne støyen, *signallyder* som har en spesiell *betydning*, som ulende sirener, kimende kirkeklokker – og hver ettermiddag klokka to: de tre støtene i skipsfløyta, eller skal vi heller si basunen, på det cruiseskipet som på folkemunne kalles Kiel-ferja. Og da er det bare et tankeskritt tilbake til

1814 og freden i Kiel i januar, da Norge av det tapende Danmark i Napoleonskrigene måtte overlates til Sverige. Tre støt betyr "jeg bakker"; Danmark måtte bakke ut av Norge.

Vi kjenner historien videre. Den danske arveprins Christian Frederik, som var i Norge som stattholder, ble enig med norske stormenn om å motsette seg at Norge ble sendt til Sverige som pakkepost. Vi fikk valg i kirkene til en grunnlovgivende forsamling, som kom sammen på Eidsvoll. Et historisk øyeblikk – forårsaket av en fredavtale bestemt av de store gutta uten å spørre lillegutt Norge – ble grepet til overraskende handling. Den skapte ikke et demokrati, men la grunnlaget for en utvikling i den retningen. I Rikssalen, det som skulle være festsalen i Carsten Ankers bolig, utarbeidet Eidsvolls-mennene den grunnloven som vi med mange forandringer fortsatt har. Veggene var pyntet med girlander av granbar, eviggrønt og norsk. – Bare det at granbar som henger for lenge, begynner å drysse, noe de på benkene nærmest veggen etter hvert fikk merke.

Nettopp grantreet har innbudt flere norske diktere til symbolske tolkninger. I diktet "Var jeg blot en gran i skogen" fra 1887 skildrer Nils Collett Vogt en sen og hustrig høstdag, der han ser *de unge ranke birke / der lig gule altarblus / lyser op i skogens kirke*. Men så kommer vinterstormen, og de høstgule bladene, alterlysene, slukkes brått. Det er bare de høye, mørke granene som står imot, og som kan klare seg *til det grønnes næste sommer*. Bedre å kunne ha styrke til å møte motgang enn å skinne med vakre lys som lett blåses ut.

Bibelen har flere eksempler på omtale av trær i overført betydning, slik vi hørte i den første lesningen fra Hosea med bl.a. oliventre, sypress og vinstokk. I dagens tekst har Jesus valgt ut vintreet, vinstokken for å si noe om seg selv – dagen før han døde på korset. Og vintreet tilsvarende verken det staute grantreets eller den vakre høstbjørkas symbolikk hos Collett Vogt. For dem som hørte ordene den første gangen, hadde vintreet sterke assosiasjoner. De merket sikkert brodden i Jesu ord da han sa: *Jeg er det sanne vintre*. Det *sanne vintre* – til forskjell fra hva? Vintreet brukes i Det gamle testamente ofte som et symbol for Israel, Guds folk. For eksempel hos Jeremia: *Jeg plantet deg som den fineste vin* (2, 21). Når profetene refser Israel for deres synder og frafall, kan bildet brukes videre: *Hvordan kunne du forvandles til villskudd av fremmed vinstokk?* Med sine ord om det sanne vintreet bruker Jesus det som var et typisk og gjenkjennelig bilde for Israel, frekt nok på seg selv. I en slik sammenheng kunne det være fristende å tro at Jesus lanserte seg som en nasjonal redningsmann for Israel, som var under fremmed styre, Romerriket. I forbindelse med Romerriket er det forresten også et storstilt jubileum i år, i august er det 2000 år siden keiser Augustus døde. Mange i samtiden håpet at Jesus skulle gå inn i en nasjonal rolle som den Messias som var lovet folket. Jesus hadde for lengst avvist dette. Hans mål var et annet enn et

israelsk Eidsvoll 1814. Kristendommen er ikke *nasjonal*, selv om den ofte har vært misbrukt som det. Det Jesus like før sin død uttrykker med bildet om vintreet, er at han vil være en kilde til liv for alle som har fulgt ham, og for dem som vil følge ham senere, enten de gjør det høyt og tydelig, eller lavmælt, usikkert og famlende. Dere er greinene, sier han. Greiner som lever, ikke dryssende som det gamle granbaret på Eidsvoll, men som lever og gir frukt.

Hva så med de avskårne greinene, som ikke bærer frukt? Jeg synes ikke det er så vanskelig å tenke seg selv som en avskåret grein, en som ikke kan brukes til noe, en som er mislykket, en som er frakoplet det egentlige livet. Det handler ikke om livet etter døden, men *døden i livet*, de dødskreftene vi alle kan føle rammer oss, og som gjør våre liv ufruktbare.

Midt i billedspråket om vintreet og greinene er det en oppfordring formet som en imperativ: *Bli i meg*. Hva kan det bety? Rent praktisk? Jeg kan ikke sette opp et fiks ferdig svar, det tror jeg heller ikke teologene kan. Men det må være lov å gjøre som i en gåtelek: Gi meg et lite hint! Og hintet tror jeg vi finner to steder i teksten: *Dere er alt rene på grunn av det ordet jeg har talt til dere*. Og: *Hvis dere blir i meg og mine ord i dere*. Jeg tror dette blant annet handler om å lese Bibelen, lytte til Jesu ord og utlegningen av dem der. Dåpen og nattverden er synlige, *fysiske* uttrykk for en slik tilstedeværelse, som vi er invitert inn i. Dessuten tror jeg det også handler om å bruke en del *tid* på å kople seg *fra* forvirrende støy i våre liv og kople seg *til* det som både kan åpne veier inn i oss selv, og vise oss Jesus. Det kan være stillhet og meditasjon, det kan være et vakkert kirkerom og oppløftende kirkemusikk – men også *tjeneste* for dem som trenger oss, Jesus ymtet noe om at han var å finne der. *Når så vi deg fremmed og tok imot deg, eller naken og kledde deg? Når så vi deg syk eller i fengsel og kom til deg?* Svar: *Det dere gjorde mot én av disse mine minste søsken, har dere gjort mot meg*. (Matt. 25, 39-40). Der er også Jesus å finne. En kjempeutfordring for dem som tror at alt i kristendommen er dogmer og teori eller bare handler om livet etter dødsattesten. Når det gjelder *fysisk* trening eller slanking, er vi ikke fremmede for at det trengs tid og selvdisiplin. Vi bør heller ikke være det i forhold til religion, hvis vi er interessert i å komme lenger.

Ut fra grunnlovens idealer om frihet og det enkelte menneskes rettigheter kan det virke ganske motstrøms når Jesus sier: *Uten meg kan dere ingen ting gjøre*. Oppfordres vi til blind underkastelse og avhengighet? Kjenner vi igjen tankegangen til politiske diktatorer, personkultus og maktmisbruk? Nei, dette er sagt av ham som selv gir seg for andre, som ikke setter seg selv på toppen, og som bruker et billedspråk som like sterkt understreker hans avhengighet av oss. For uten greiner er ikke vintreet noe tress. Og greinene, det er oss. Jesu fortsatte kjærlighetsgjerning i verden er avhengig av oss. For det handler dypest sett om kjærlighet, det er det som er den frukten det snakkes om, på greinene som ikke kan bære frukt

av seg selv. Litt lenger ute i kapitlet sier Jesus: *Som Far har elsket meg, har jeg elsket dere. Bli i min kjærlighet! Dere skal elske hverandre som jeg har elsket dere.* Ikke som en sur plikt, men som en følge av et dypere liv fra Gud, og *for at min glede kan være i dere og deres glede kan være fullkommen.* Glede – og kjærlighet til andre, munner dette ut i. Jesu ord ble sagt bokstavelig talt i dødsalvor, det betyr ikke at vi skal være gravalvorlige hele tiden. For målet er gleden, for oss og for andre.

Forskjellen mellom å være en levende grein og å være avkuttet, altså inkludert i livsstrømmen eller ekskludert fra den, kan gi tanker både til grunnloven og samfunnet. En lov kan sette juridiske regler for hvem som er innenfor og utenfor. Grunnloven gjorde det på flere måter. Jødernes fortsatte utestengelse fra Norge ble vedtatt. Det tok mange år før Henrik Wergelands kamp for å åpne Norge også for jøder, ble vunnet – 6 år etter hans død. Og når det gjelder religion, der prinsippet om religionsfrihet forsvant under redigeringen og bare unntakene ble stående igjen (jøder, jesuitter og munkeordener), så hindret ikke favoriseringen av den lutherske statskirken at noen av de mest oppriktige kristne i denne kirken, etter en gammel lov, Konventikkelpakaten fra 1700-tallet, kunne kastes i fengsel på grunn av sine husmøter hvis prestene og øvrigheten følte seg truet. Hans Nielsen Hauge er det fremste eksempelet på det. Han satt mange år i fengsel og slapp først ut lille julaften 1814. Han er i dag representert her i Frogner kirke på to måter, med Valentin Kiellands treskulptur av ham på galleribrystningen, og gjennom noe av det som Cæciliaforeningen skal synge under nattverden, et stykke fra Egil Hovlands opera om Hans Nielsen Hauge, "Fange og fri".

Historien om Norge etter 1814 kan leses på mange måter. Én av dem er nettopp spørsmålet om *innenfor og utenfor*. I forhold til samtiden var grunnloven liberal med stemmeretten. Men kvinnene stod utenfor, en selvfølge den gangen, og av mennene stod over halvparten utenfor. Innenfor var embetsmenn, byborgere og bønder. Når samfunnsutviklingen førte til at det ble flere husmenn på landet og eiendomsløse arbeidere i byene, ble flere stående utenfor. Harde politiske kamper måtte til for å endre dette. Grunnloven sikret likhet for *loven*. Men økt likhet mellom mennesker på andre måter lå utenfor det en grunnlov skulle handle om. Denne kampen ble delvis ført i det Stortinget som Grunnloven opprettet, og delvis *utenfor*, gjennom at arbeidere og andre organiserte seg og praktiserte samhold for å få et mer rettferdig samfunn. At det folkevalgte stortinget, ikke kongen, skulle avgjøre hvem som satt i regjeringen, fulgte ikke av grunnloven. Kongen og de konservative kreftene var redd en slik utvikling og påberopte seg grunnloven i sin motstand helt til det parlamentariske prinsippet ble gjennomført i 1884.

En annen måte å lese historien etter 1814 på, er å se på *den enorme materielle og tekniske utviklingen*. Det var det som preget jubileumsutstillingen i Frognerparken i 1914; en stolthet over alt som var oppnådd, kom synlig til uttrykk. Hos mine besteforeldre i Sarpsborg så jeg som gutt på veggen et kolorert panoramabilde av utstillingen, det hang i mange hjem. Min morfar, Borregaard-arbeideren, og min mormor, hadde tatt toget til Oslo for å få med seg dette enestående arrangementet. Han hadde vært sjømann før han gikk på land, så kanskje de også tok seg en tur ned til Frognerkilen, der en mye mindre kjent del av utstillingen lå, den om sjøfart og fiske, med eget fyrtårn.

Jeg tror ikke at det var den såkalte Kongo-landsbyen de var mest opptatt av. Og hvordan den ble opplevd, varierte nok mye. I en avisreportasje om barna i landsbyen står det at bortsett fra hudfargen, "saa er de saa præcis lig vore egne unger". Det største problemet for skribenten syntes å være at de får være så lenge oppe om kvelden: "Det var imidlertid blevet sent. Byens kirkeklokker havde forlængst ringet vore egne unger iseng. Men endnu sad kongogutterne paa skole. Læreren ramsede opp en lang lexe af en stor rød bog." Kveldsundervisningen virket nesten støtende på forfatteren, og reportasjen ble humoristisk avsluttet med: "Iseng med dem!" Alle kommentarer om "negrene" var neppe like avvæpnende. Rasisme er jo nettopp om *innenfor* og *utenfor*, men på en spesiell måte.

Det var skrevet en kantate til åpningen av utstillingen 15. mai 1914. Forfatter var *Nils Collett Vogt*. Midt i festforestillingen og stoltheten over hva Norge har oppnådd på 100 år, er han usentimental og skildrer *menneskenes* ulike skjebner i et land der det både er kald vind fra nord og varm sol fra syd. De som *lyktes*, knyttes til den varme solen: *Den aandet mykt paa Længsler, / den kaldte stort paa evner. / Der steg saa mange av dem / langs Fjord og i Revner*. Og de som opplevde kulden i samfunnet, knyttes til den kalde vinden: *Den pustet strengt paa Længsler, / den tørte stygt paa Evner. / Der sank saa mange av dem, / og ingen dem nævner*. Her har vi også *innenfor* og *utenfor* som tema.

Den enorme materielle og tekniske utviklingen har fortsatt etter 1914. Hvorfor er det ikke en tilsvarende utstilling i 2014? Kanskje ikke bare fordi det ikke lenger er moderne. Kanskje det ville bli for dyrt, nesten som et OL? Eller kanskje fordi *stoltheten* i dag kunne bli blandet med en viss *flauhet* over hvor selvtilfredse vi er i vår velstand, hvor lett et av verdens rikeste land tar på miljøkrisen, hvor uinteresserte vi er i om sosiale avstander øker og rikdommen fordeles skjevare. Vi sang i Per Lønnings salme før prekenen: "Gud, på en jord som snart kan gå til grunne, *rens* du vår tanke og vår politikk!" Salmen av den tidligere stortingsrepresentanten for Høyre og biskop til Borg og Bjørgvin er fra 1969. Bønnen til Gud om at både vår tanke og vår politikk må *renses*, er ikke blitt mindre aktuell på disse 45 årene.

Vi er tilbake til appellen i dagens bibeltekst: *Hver grein på meg som ikke bærer frukt, tar han bort, og hver grein som bærer frukt, renser han så den skal bære mer.* Kirken består av slike greiner, kirkens, det vil si, vår oppgave er samtidig å legge til rette for at flere kan ønske og tørre å la seg pøse inn i treet, slik vi hørte i den andre lesningen fra Romerbrevet – selv om Paulus der hadde valgt oljetreet som bilde, ikke vintreet.

[Forspill til salme etter prekenen begynner.]

Salmen vi nå skal synge, skrevet av Aage Samuelsen fra Skien, sangartisten og pinsevennen med et brokete liv, og arrangert av hans venn, komponisten og statskirkeorganisten Egil Hovland fra Fredrikstad, denne salmen er formet som en bønn om å få del i det som dagens tekst handler om.

Norsk salmebok nr. 354: O Jesus, du som fyller alt i alle.

[Tilbake til Frogner menighets hjemmeside](#)